

SCRISUL CA TERAPIE VS. LITERATURA TERAPEUTICĂ – SCURTE INCURSIUNI ANTITETICE

Dr. Rebeca-Rahela MARCHEDON
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

***Abstract:** The logos, as a formative part of the linguistic creative process, has been endowed with profoundly healing meanings since the time of ancient Greece. In the Phaedrus dialogue, the god Teuth attributed noble qualities to the logos and the art of writing, thanks to which people managed to make contact with genuine wisdom, but above all to eliminate the process of forgetting and ignorance and even to heal their soul wounds, placing it under the imperative of the Greek term pharmakon. At the same time, on the side of writing as therapy, the word pharmakon in the Platonic conception becomes a substitute for the antagonistic duality, simultaneously symbolizing both a process of curative medicine and a distressing and harmful deepening, installed through the sufferings of the scriptural act. In this way, the analogy between the act of writing and medication is established, which, in addition to the beneficial effects, always entails the risks of adverse effects. Seen through the specter of this antipodean lens, the scriptural process receives special and in-depth attention with the installation of psychoanalytic theories of the 50s. Psychoanalysis becomes, through the integrative force, a method of investigation whose objective is the literary fact of a writer, his psychobiography and the system of creative practices. Analytical tools specific to psychoanalysis, which will serve as methods of interpretation of the proposed texts, were born together with Freudian and Lacanian theories, through the theorists' attempt to demonstrate, with the help of the interpretation of texts and works of art, the presence of some drives of the unconscious. The whole psychoanalysis talks about the unconscious part of transmitting hidden thoughts and desires, through words, the healing techniques of neuroses and anxieties are based on the exchange of information between the patient and the psychoanalyst, carried out through simulated speeches and provoked by the psychoanalyst. This type of speech and procedure, intensively applied by Sigmund Freud and his successors, triggers the coded images from the unconscious in the form of words that the specialist, initiated in the art of decoding, interprets and finds the appropriate meaning for. Although we would be tempted to identify therapeutic writing as identical to therapeutic literature, in this case, the two concepts start from the same psychoanalytic therapeutic principles, but can be completely distinguished with the help of literary theories that define, clarify and analyze the relationships that are established between the two scriptural forms of healing. Although both types of writing arise from the same motivations (the need or desire to write about the human condition), not all creative writing has therapeutic elements, just as not all therapeutic writing can be literature, regardless of whether it juggles creative elements or leave this out. In the desire to clarify the process of differentiating literary works from simple therapeutic texts, the present work appeals to the theories of the pedagogue and academic researcher, Gillie Bolton, whose research exposes the therapeutic value of non-literary writing, interpreted from a clinical perspective. Likewise, the approach to legitimize the texts that are part of the literary dimension will be demonstrated based on attempts to define literature and the criteria for identifying a literary work, resorting to the fundamental studies of Romanian literary critics and theorists.*

Keywords: *therapeutic writing, therapeutic literature, psychoanalysis, differences, literary versus nonliterary text*

Pornind din antichitate, Aristotel, în lucrarea *Poetica*¹, oferă actului creativ două motivații intrinseci – una pornită din înzestrarea omului cu vocația actului imitativ, iar cealaltă dobândită din ascunzișurile sufletești ale omului însetat după plăcere – nu a dorinței hedoniste, ci desfătarea și armonia propriei interiorități, a raportării cu semenii, în nevoia restabilirii ordinii interioare. Arta și creația sunt consfințite, încă din perioada Greciei antice, ca puncte de restaurare a suferinței și stabilizare a frământărilor interioare, individuale sau colective. Un soi de repaus sau contemplare, trepte necesare fluxului continuu de surmenări emoționale, spirituale și psihologice, care traversează viața unui individ.

Despre înzestrările terapeutice ale creației artistice, în special ale scrisului, amintește și Platon, în dialogul *Phaidros*². Dialogul expune istorisirea zeului Theuth, inventator al geometriei și astronomiei, al numerelor și calculelor, al zarului și jocului de tablă, și, cel mai important, al artei scrierii. Arătându-i regelui Thamus artele descoperite, pentru a le oferi omenirii în nevoia înțelepțirii, regele se dovedește a fi sceptic vizavi de laudele aduse de către zeu scrisului. Pentru Teuth, arta scrierii însemna un pas spre adevărata înțelepțire, dar cel mai important, desemna remediu împotriva uitării și neștiinței, leac sau terapie, desemnat în limba greacă prin termenul *pharmakon*. Cuvintele zeului i s-au părut regelui pure contradicții, oferindu-i ca argument trăsătura păgubitoare a scrisului de a trândăvi capacitățile de ținare de minte, sporind, în schimb, numai reamintirea. Platon propune o contradicție a tămăduirii scrisului cu cea a scrisului ca otravă, ca element rău, deteriorant. Pe marginea ideii antagonice a scrisului, vocabula *pharmakon* devine, în concepția platoniciană, substituent dual, înglobând nu doar partea benefică și curativă, cât și dimensiunea dăunătoare a acestuia.

Termenul *pharmakon*, explicat de către filozoful francez Jacques Derrida în lucrarea *Farmacia lui Platon*, din volumul *Diseminarea*³, se bucură de o serie largă de semnificații care limpezesc viziunea antinomică a filozofului grec. Derrida oferă o clarificare, așa încât – ceea ce încearcă Platon, în fond, să plăsmuiască prin dialogurile sale, este o apropiere firească vizavi de locuitorii cetății, expunându-și viziunea asupra scrisului prin uzanța poveștii ca mit și alegorie. În acest sens, Derrida orientează cititorul spre o deslușire a problematicii platoniciene, îndreptată înspre arta de a scrie. De pildă, filozoful grec Platon clasează actul scrierii ca manifestare similară picturii, ambele purtătoare ale unor forțe mistice și criptice, a căror emisie converge spre incert și, astfel, către o dimensiune malignă. Termenul *pharmakon* trece, în viziune platoniciană, ca leac cu dublă valență, orice medicație, pe lângă

¹ Aristotel, *Poetica*, Ediția a III-a, îngrijită de Stella Petecel. Studiu introductiv, traducere și comentarii de D. M. Pippidi, București, Editura IRI, 1998.

² Platon, *Phaidros*. Traducere, lămuriri preliminare și note de subsol de Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas, 2011.

³ Jaques Derrida, *Farmacia lui Platon*, în volumul *Diseminarea*. Traducere și postfață de Cornel Mihai Ionescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.

efectele benefice, conținând și efectele adverse. Dualitatea acestuia produce, în consecință, nu doar satisfacția și tămăduirea, cât și durerea și tulburarea. Scrierea nu mai este, așadar, doar un progres al cunoașterii, ci capătă, simultan, măsura rememorării – motiv pentru care, deși este percepută ca leac, poate provoca retrăirea unor evenimente neplăcute, chiar tragice, cauzând și instalând frica și durerea (subiect tratat intens de psihanaliztii secolului XX și, mai târziu, de medicina contemporană).

Derrida definește scrisul ca fatidic, prin prisma platoniciană de a-i localiza originea într-o spațialitate străină realității, „el vine din adâncuri, este exterior sau străin de ființa vie. [...] Ampretele scrierii nu se înscriu în ceara sufletului și nu răspund mișcărilor spontane, autohotone, ale vieții psihice”⁴. Înțelegem că Platon se opune scrisului, deoarece amortțește partea activă a memoriei, conducând-o spre o relaxare exagerată, asociată somnului, ignoranței individului, respectiv a *non-cunoașterii*, singurul beneficiu al acestuia constând în reamintire, prin repetarea a ceea ce este deja cunoscut, memoria fiind înlocuită prin actul scrierii. Spre deosebire de Platon, sofistii nu recunosc partea dăunătoare a scrisului, catalogându-l ca instrument prin care legile unei cetăți pot rămâne scrise, dar îl acuză de artificialitatea sa, prin lipsa sufletului, spre deosebire de oratorie, pe care o consideră arma potrivită implementării legii. În *Elogiul Elenei*⁵, aparținând filozofului sicilian Gorgias, întemeietor al sofismului, oratoria, implicit cuvântul, logosul, explică Derrida, reprezintă incontestabilul purtător al *pharmakon*-ului, afirmație susținută în baza poveștii Elenei din Troia, conform căreia, protagonistă ar fi fost trasă pe sfoară de cuvintele mincinoase și înșelătoare ale lui Paris – motiv al izbucnirii războiului troian – filozoful pledând pentru nevinovăția acesteia. Adevărul logosului este, aici, unul persuasiv și amăgitor, un adevăr fals. Filozoful întărind, și de această dată, dualitatea logosului: „But if was speech which persuaded her and deceived her heart, not even to this is it difficult to make an answer and to banish blame as follows. Speech is a powerful lord, which by means of the finest and most invisible body effects the divinest works: it can stop fear and banish grief and create joy and nurture pity”⁶. Purtător al disimulărilor vrăjitorești, cuvântul și tot ce purcede de la el, dacă luăm în considerare demonstrația lui Gorgias, joacă rolul unui scut în aflarea adevărului just, de aceea, ne permitem o fină asociere și afirmăm că nu numai filozoful sicilian, dar mulți alți cercetători, din anii târzii (ne gândim mai ales la psihanaliztii), „dibuiesc puterea nemărginită a logosului de a ascunde în spatele lui semnificații nebănuite”⁷.

⁴ *Ibidem*, pp. 103-104.

⁵ Gorgias, *Gorgias' Encomium of Helen*, disponibil la: https://www.gpullman.com/8170/Gorgias_Helen.php, accesat la data: 15.06.2023.

⁶ *Ibidem* [traducere personală: Dacă inima i-a fost mințită, convinsă de cuvântarea sa nesinceră, îți e ușor să alungi vina și să nu o acuzi, deoarece cuvântarea-i un mare boier care, prin cele mai subtile șiretlicuri, apelează la minuni – poate să oprească frica și să alunge durerea, poate renaște bucuria și mări îndurarea].

⁷ Rebeca-Rahela Marchedon, *Trauma infantilă între realitate și reprezentări narative contemporane* (Unpublished Phd thesis). Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Alba Iulia, România, 2023, p. 101.

Exprimarea prin cuvânt este strict legată de arhitectura psihicului. Acesta, conform studiilor psihanalitice, acționează prin intermediul cuvintelor și viselor, transmițând avertismente și impulsuri provenite din partea inconștientă a psihicului, a căror simbolistică prin care se manifestă, nu poate fi percepută de conștiința noastră fără o experiență adecvată. Despre partea inconștientă de transmitere a gândurilor și dorințelor tănuite, prin intermediul cuvintelor, vorbește întreaga psihanaliză, tehnicile de vindecare a nevrozelor și anxietăților având la bază schimbul de informații dintre pacient și psihanalist, realizat prin intermediul unor discursuri simulate și provocate de către medic. Acest tip de vorbire, respectiv acest procedeu, intens aplicat de Sigmund Freud și succesorii săi, declanșează imaginile codate din inconștient sub forma cuvintelor, pe care specialistul, inițiat în arta decriptării, le interpretează și cărora le găsește semnificația potrivită. „O altă capacitate a discursului, din punctul de vedere al psihanalizei freudiene, detaliată în lucrarea *Psihopatologia vieții cotidiene*⁸, este aceea de a ne înștiința, prin intermediul unui cuvânt rostit greșit sau al unui lapsus, asupra unor dorințe reprimite și inconștiente, pe care psihicul, într-un moment de relaxare, le expulzează la nivelul conștiinței. Înțelegem, așadar, atât puterea de persuasiune, camuflare și înșelăciune a cuvântului, dar și pe cea de revelare, semnalare și demascare a adevărilor inconștiente sau ascunse deliberat”⁹.

Atât în viziunea creștină, cât și în cea filozofică sau psihologică, de mai târziu, exprimarea prin logos comportă dualitatea conceptului antitetice bine/rău, convingerile fiind deseori împărțite asupra capacității terapeutice a scrisului sau artei. În acest sens, un exemplu al contestării ideii de artă ca terapie, respectiv scris terapeutic, vine dinspre teoriile blagiene, regăsite în volumul *Trilogia valorilor III, Artă și valoare*¹⁰. Eruditul filozof expune propria concepție asupra noțiunii de artă și efectele acesteia. Pentru Blaga, întreg actul creației și opera ce rezultă din acesta sunt năzuințe ale eului creator, al cărui unic scop este revelarea misterului înțeles ca opus al lumii concrete, a cărui existență în sufletul uman se datorează unei „mutații ontologice”. Intuiția și capacitățile stilistice și estetice ale sensibilității umane purtătoare a scrierii de geniu, dar și a caracteristicilor abisale, înțelese ca structuri inconștiente subiective, joacă rolul instrumentelor prin care misterul se transpune în opera de artă. Revelarea misterului are loc întotdeauna în ordinea metaforică, ceea ce îi oferă actului statutul unei încercări, jucând un rol dublu, atât de cunoaștere, cât și de izolare față de cunoașterea misterului. Purtând semnificații care țin de ordinea încărcăturii superioare, arta înseamnă pentru Blaga frontiera fatumului dintre ființa umană și cea animalică, de aceea pătrunderea ei prin mijloacele psihologice sau biologice exprimă reducerea ființei umane la statutul dobitocesc. Funcțiile compensatoare ale artei, din domeniul psihologic al dezechilibrelor psihice și interioare, capătă, în schimbul denumirii de artă, numele de „joc”, dibuind făgașul

⁸ *Psihopatologia vieții cotidiene*, în vol. Sigmund Freud, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*. Traducere, studiu introductiv și note: Dr. Leonard Gavrilu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.

⁹ Rebeca-Rahela Marchedon, *op. cit.*, p. 101.

¹⁰ Lucian Blaga, *Trilogia valorilor III, Artă și valoare*, București, Editura Humanitas, 1996.

spre lumina exteriorității numai prin uzanța visului: „Acele multiple efecte ale artei care par a justifica o apropiere de joc [...] sau de tehnica terapeutică, sunt cu totul lăaturalnice [...] cu riscul de a zădărnici orice înțelegere”¹¹. Capacitatea artei de a instaura deplinătatea în ființa individului s-ar datora izolării vizavi de cotidian și lărgirii contactului cu lumea ascunsă a misterului și, astfel, a absolutului perceput ca revelare a misterului. Filozofia blagiană se opune categoric idealismului și romantismului filozofic care pun pe seama divinității și transcendentului întreaga specificitate a operei de artă, înțelegând procesul creației ca expunere a lui Dumnezeu în artistul, denumit de Lucian Blaga în mod zeflemitor, „mămuța dumnezeirii”. Când vine vorba de însărcinarea transcendentului, nu putem decât să-i dăm dreptate, citând din vorbele filozofului român contemporan Gabriel Liiceanu și permițându-ne să le extindem și pe teritoriul artei, nu doar pe cel religios: „Toate religiile au supraîncărcat transcendentul. Și asta pentru că el nu are limită, poate fi încărcat oricât și despre el se poate spune orice”¹².

Pe fondul artei veritabile, în concepție blagiană, este întotdeauna așezată latura intropatiei estetice (intropatia este văzută ca însuflețire a exteriorității prin care ființa umană își expune propria conștiință, procesul intropatic natural fiind specific omului primitiv sau copilului), o intropatie controlată de individul creator și supusă actului revelator, prin care se lasă cucerit de către obiect. În schimb, intropatia naturală ar fi chiar rodul psihologic și terapeutic, înrudit cu visul și trăirile interioare. În *Trilogia valorilor II, Gândire magică și religie*¹³, Lucian Blaga abordează o perspectivă privitoare la nașterea logosului și concordanța lui cu ipostazele dumnezeiești, etalând judecățile de gândire ale teologului mistic german, Meister Eckhart. Vizând dogmatica creștină, teologul crede în existența cuvântului în fiecare ființă umană, divinitatea uzând de capacitatea logosului pentru a da naștere ființării. Astfel, procesul mistic prin care Dumnezeu se află în om prin cuvânt, la rândul său, conduce spre perspectiva în care individul ajunge la Dumnezeu prin cuvânt, o înțelegere mistică, din nou încheată în nevoia umană de a simți și cunoaște ordinea transcendenței. Tendința de a cataloga gândirea mitică în rândul unei concepții primitive, este una eronată, contemporaneitatea apelând, în continuare, la ample forme mistice terapeutice. Pe măsură ce planul temporal curge spre contemporan, influența psihanalitică din domeniul psihologic terapeutic capătă o tot mai considerabilă aplicabilitate.

Dacă până în secolul XX scepticismul asupra efectului terapeutic al artei era în floare, neavând un scop intrinsec, decât dorința de a fi realizată de dragul artei, odată cu nașterea influenței psihanalitice, acestea îi sunt descoperite și demonstrate capacitățile terapeutice, arta fiind tot mai prezentă în centrele medicale ale secolului XXI. În planul analizei artelor terapeutice se remarcă pedagogul și cercetătorul academician Gillie Bolton, a cărei cercetare se extinde în cuprinsul câtorva volume individuale și colective, demonstrând valoarea terapeutică a artelor și a scrisului, în

¹¹ *Ibidem*, p. 47.

¹² Gabriel Liiceanu, *Isus al meu*, București, Editura Humanitas, 2020, p. 59.

¹³ Lucian Blaga, *Trilogia valorilor II, Gândire magică și religie*, București, Editura Humanitas, 1996.

particular, prin variate experimente, evenimente terapeutice practicate în diferite centre medicale și mărturisiri ale pacienților vindecați.

Deși am fi tentați să considerăm scrisul terapeutic ca fiind identic cu literatura terapeutică, în speță, cele două concepte pornesc de la aceleași principii terapeutice psihanalitice, dar se deosebesc în totalitate cu ajutorul teoriilor literare care definesc, clarifică și analizează relațiile care se stabilesc între cele două forme scripturale curative. Cu toate că ambele tipuri de scriere iau naștere sub aspectul acelorași motivații (nevoia sau dorința de a scrie despre condiția umană), nu toate scrierile creative au elemente terapeutice, așa cum nu orice scriere terapeutică poate fi literatură, indiferent dacă jonglează cu elemente creative sau omite acest lucru. În dorința de a lămuri procesul de deosebire a operelor literare de simple texte terapeutice, lucrarea de față apelează la teoriile pedagogului și cercetătorului academician Gillie Bolton, a cărei cercetare expune valoarea terapeutică a scrisului nonliterar, interpretat din perspectivă clinică. Autoarea accentuează în cele două volume ale sale, *Write Yourself. Creative Writing and Personal Development*¹⁴ și *The Therapeutic Potential of Creative Writing. Writing Myself*¹⁵, ideea conform căreia „exprimarea prin scris este înțeleasă ca o activitate firească și naturală a ființei umane, indiferent de performanța artistică [...], ce implică slăbirea trupului și a conștiinței, și cufundarea sufletului în spațialitatea inconștientului. Simbolurile, imaginile și metaforele întâlnite pot fi atât imagini ale haosului, durerii și devastării, cât și elemente ale calmului și armoniei, din această cauză, cei care accesează necunoscutul subconștientului au nevoie de asistență”¹⁶. Totodată, aceasta atrage atenția asupra faptului că scrisul terapeutic, spre deosebire de scrisul literar – textele literare, care se axează pe componenta calitativă a dimensiunii estetice –, este orientat în totalitate înspre revelarea sinelui și a trăirilor interioare traumatizante. Cu toate acestea, „deși se deosebesc între ele, aceste două tipuri de scris nu se exclud cu desăvârșire unul pe altul, astfel că o scriere terapeutică, în anumite cazuri, poate conține anumite elemente estetice sau de construcție, la fel cum o scriere literară poate aparține literaturii traumatice, prin elementele specifice pe care le include”¹⁷. Când vorbim de dimensiunea clinică a scrisului terapeutic, acesta se manifestă liber, fără nicio presiune care ține de dimensiunea logicii sau a canoanelor, lăsând psihicul să dicteze și să rememoreze evenimente traumatice și să exteriorizeze temeri, anxietăți și represiuni. De cele mai multe ori, în rândul victimelor torturate, scrisul se transfigurează în cea mai eficientă armă pentru depășirea momentelor critice: „The doctor looks after my body, the psychiatrist treats my mind, [...] lawyers and accountants see to my affairs, but who can help me? [...] I am the best person to help me. Writing is one of the best ways of doing this”¹⁸. Gillie Bolton percepe

¹⁴ Gillie Bolton, *Write Yourself. Creative Writing and Personal Development*. Foreword by Nicholas F. Mazza, London and Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers, 2011.

¹⁵ Gillie Bolton, *The Therapeutic Potential of Creative Writing. Writing Myself*. Foreword by Sir Kenneth Calman, London and Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers, 1999.

¹⁶ Rebeca-Rahela Marchedon, *op. cit.*, p.104.

¹⁷ *Ibidem*, p. 106.

¹⁸ Gillie Bolton, *The Therapeutic Potential of Creative Writing. Writing Myself*, p. 28 [traducere personală: Medicul îmi tratează trupul, psihiatrul îmi vindecă mintea, avocații și contabilii au grijă de

ficționalizarea scrisului cu scop terapeutic ca instrument de instalare a unei noi identități, cea a falsului scriitor, așa încât, pacientul alienat, agonizat în absența unui țel al vieții, se preschimbă, oricând simte nevoia, în scriitor, poziție percepută ca privilegiată, care sporește gradul stimei de sine, „aplicat atât ca terapie individuală, cât și de grup, exteriorizarea față de ceilalți a reușit să conecteze indivizi ale căror suferințe aveau afinități și, deopotrivă, să consolideze eul, să ofere ghidare și acceptare, să avantajeze cunoașterea problemelor și anxietăților, să producă detașarea necesară vizavi de experiențele traumatice, să permită creșterea empatiei față de familie și cunoscuți, să exploreze sinele, să exprime lucruri imposibil de spus, să limpezească mintea, gândurile, alegerile, indeciziile, să trateze respingerile, agoniile, tristețile, fricile, dependențele, schimbările, bolile și doliul”¹⁹. O particularitate a scrisului, înzestrată prin capacitatea de a dezinhiba pacientul, este funcția intimismului, pe care pacientul o experimentează în actul scrierii.

Scrisul terapeutic, înțeles ca non-literar, se produce, spre deosebire de literatura traumatică, tocmai prin procesul de proiectare nestăvilă a energiilor și frustrărilor asupra foi de hârtie – „Prinsă în actul catagrafiei, ființa recunoaște starea de nebunie răvășitoare, izbucnită din interior, printr-o cursivitate incontrolabilă, proiectată în exterioritate”²⁰. Starea intimismului este o constantă care depășește pragul scrisului terapeutic și accede în categoria literaturii, în genere, în rândul scrierilor de tip memorialistic – „termenul de memorialistică în sensul lui larg, ce se referă la un tip de comunicare directă, apropiată de confidența făcută posterității (memoriile), unui interlocutor (corespondența) sau de tipul solilocviului transcris (jurnalul intim)”²¹. Această particularitate este percepută de Eugen Simion, când vorbește de scrierile literare, ca o convenție a intimismului, tocmai prin prisma faptului că există romane confesive simulate, care imită factualul, sinceritatea și autenticitatea textelor. Convenția intimismului, susține Eugen Simion în *Genurile biograficului*²², adică strategma ce se bazează pe relația dintre cititor și operă, prin seducerea acestuia și stimularea unei implicații profunde, confidentiale, stârnește lectorului un interes aprofundat și o amplificată ancorare în perceperea faptelor relatate ca evenimente autentice.

Totodată, criticul consideră că, în orice formă de scriere intimă, implicit non-literară, cum este cazul scrisului terapeutic, „există, de la un anumit grad de profunditate, o ficțiune involuntară și, deci, o formă de literatură și, ducând consecințele mai departe, o valoare estetică sau, [...] prin simplul exercițiu al scriiturii se constituie deja o operă ce așteaptă să fie justificată”²³. Înțelegem, de aici, faptul că, așa cum exprima și Gillie Bolton, există scrieri terapeutice care pot conține elemente estetice sau de construcție.

afacerile mele, dar cine mă ajută cu adevărat pe mine? Eu sunt singurul capabil, iar scrisul e cea mai bună formă prin care mă pot vindeca].

¹⁹ Rebeca-Rahela Marchedon, *op. cit.*, pp. 107-108.

²⁰ *Ibidem*, p. 105.

²¹ Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 110.

²² Eugen Simion, *Genurile biograficului*, vol.1, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2008.

²³ Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim. I. Există o poetică a jurnalului?*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 100.

Cu toate acestea, conform lui Adrian Marino²⁴, esența adevăratei literaturi, adică ceea ce face diferența, în cazul de față, între scrisul terapeutic și literatura terapeutică, constă în dimensiunea literarității unui text, astfel că se tinde către o literaritate a experiențelor traumatice – „potrivit teoreticienilor, prima constantă a textelor literare este dimensiunea estetică, căreia i se adaugă, rezultând din principiul lingvistic, capacitatea polisemantică a limbajului, care sporește semnificațiile multiple ale textului supus analizei”²⁵. Mai mult decât atât, deosebirea dintre un simplu text și adevărata literatură succede ca urmare a seriilor de semnificații și definiții care i s-au atribuit de-a lungul timpului conceptului de literatură. Astfel că, pe lângă latura estetică a literaturii văzute ca artă, aceasta se definește și prin condiționarea etimologică („Literatura este, inițial și originar vorbind, domeniul specific al literei scrise”²⁶), prin condiționările istorice („Idea de literatură este produsul unui proces istoric, supus unei teoretizări istorice, urmare a noilor sinteze și a noilor realități literare care se succed în serie neîntreruptă”²⁷), prin definiția sa ca produs social și cultural, prin componenta ideologică (mijloc de propagandă și îndoctrinare) și prin specificul filozofic (care apropie literatura de componenta psihanalitică), dintre acestea cea mai importantă fiind definiția literaturii ca dimensiune estetică: „Intrată în vocabularul curent al teoriei literaturii, vom întâlni în mod frecvent [...]: «valoare estetică», «funcție estetică» (literatura există numai când «funcția estetică» este dominantă”²⁸. În acest fel, deosebirea dintre cele două tipuri de scriere se axează, în genere, pe revenirea asupra textului, implicând tehnici de reconstrucție și coduri literare (lingvistice, retorice, simbolice, tematice, genologice, ideologice²⁹), „care se opun spontaneității scrierii terapeutice, ca scriere personală [...]. Scrierea terapeutică, spre deosebire de literatura terapeutică, nu ține niciodată cont de elementele ortografice, de punctuație sau de corectitudinea gramaticală”³⁰.

În același timp, literatura traumatică nu promite expunerea unor fapte veridice, tocmai prin gradul ficționalizării pe care îl propune, oferind cititorului, prin intermediul mărcilor paratextuale, genului pe care îl cultivă și indiciilor prezente în texte, posibilitatea evidentă, uneori, sau greu detectabilă, alteori, de a se ancora în autenticitatea sau inautenticitatea lor, cunoscută sub numele de pactul ficțional. Limita dintre factualitate și ficționalitate angrenează, conform lui Gerard Genette: „chestiunile de ordine, viteză, de frecvență, de mod și voce”³¹. A deosebi, în consecință, textul terapeutic de literatura terapeutică implică mai mult decât esteticul, etalonul lingvistic sau constantele supuse diadelor canonizare/ decanonizare, „libertate/ constrângere, inovație/ tradiție, invenție/ conformism, «aventură»/ «ordine»”³², așa încât diferența raportându-

²⁴ Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 256.

²⁵ Rebeca-Rahela Marchedon, *op. cit.*, p. 110.

²⁶ Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 6, partea IV, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 13.

²⁷ Adrian Marino, *Comparatism și teoria literaturii*. Traducere de Mihai Ungurean, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 194.

²⁸ Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, p. 255.

²⁹ *Ibidem*, p. 282.

³⁰ Rebeca-Rahela Marchedon, *op. cit.*, p. 111.

³¹ Gérard Genette, *Introducerea în arhitectură, ficțiune și dicțiune*. Traducere și prefață de Ion Pop, București, Editura Univers, 1994, p. 137.

³² Adrian Marino, *Comparatism și teoria literaturii*, p. 196.

se, de cele mai multe ori, la motivația și intenția proiectată asupra textului de către cel care scrie, dar și de capacitățile scriitoricești.

Referințe bibliografice

- ARISTOTEL, *Poetica*, ediția a III-a, îngrijită de Stella Petecel. Studiu introductiv, traducere și comentarii de D. M. Pippidi, București, Editura IRI, 1998.
- BLAGA, Lucian, *Trilogia valorilor II, Gândire magică și religie*, București, Editura Humanitas, 1996.
- BLAGA, Lucian, *Trilogia valorilor III, Artă și valoare*, București, Editura Humanitas, 1996.
- BOLTON, Gillie, *The Therapeutic Potential of Creative Writing. Writing Myself*. Foreword by Sir Kenneth Calman, London and Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers, 1999.
- BOLTON, Gillie, *Write Yourself. Creative Writing and Personal Development*. Foreword by Nicholas F. Mazza, London and Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers, 2011.
- DERRIDA, Jaques, *Farmacia lui Platon*, în volumul *Diseminarea*. Traducere și postfață de Cornel Mihai Ionescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.
- FREUD, Sigmund, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*. Traducere, studiu introductiv și note: Dr. Leonard Gavrilu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.
- GENETTE, Gérard, *Introducerea în arhitectură, ficțiune și dicțiune*. Traducere și prefață de Ion Pop, București, Editura Univers, 1994.
- IOSIFESCU, Silvian, *Literatura de frontieră*, București, Editura pentru literatură, 1969.
- LIICEANU, Gabriel, *Isus al meu*, București, Editura Humanitas, 2020.
- MARCHEDON, Rebeca-Rahela, *Trauma infantilă între realitate și reprezentări narative contemporane* (Unpublished Phd thesis). Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Alba Iulia, România, 2023.
- MARINO, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol. 6, partea IV, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.
- MARINO, Adrian, *Comparatism și teoria literaturii*. Traducere de Mihai Ungurean, Iași, Editura Polirom, 1998.
- MARINO, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.
- PLATON, *Phaidros*. Traducere, lămuriri preliminare și note de subsol de Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas, 2011.
- SIMION, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim. I. Există o poetică a jurnalului?*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
- SIMION, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2008.

Referințe electronice

- GORGAS, *Gorgias' Encomium of Helen*, disponibil la:
https://www.gpullman.com/8170/Gorgias_Helen.php, accesat la data: 15.06.2023.